

Gotické umění

- 12. až 14. století, stoupá počet obyvatel, dochází k zakládání a zvětšování měst, vzniká nová společenská vrstva – bohaté měšťanstvo, pokrok v zemědělství (trojpolní systém hospodaření a lepší využití tažné síly zvířat) zapříčinil od 11. století agrární „revoluci“ (spolu s dočasným klimatickým oteplováním ve 12. a 13. století).
- probíhají mocenské konflikty mezi panovníkem, církví a šlechtou, probíhající boje o moc
- znatelný rozdíl ve vývoji různých částí evropského kontinentu. V těch rozvinutějších se výrazně prosazuje gotická kultura.

□ charakteristické rysy gotického umění

- umělecký sloh pomalu navazující na sloh románský, začíná se projevovat od druhé poloviny 12. století a pokračuje ve vrcholném středověku (v českých zemích nastupuje i ustupuje gotika o něco později, v Německu a střední Evropě trvala až do počátku 16. století)
- termín **gotika** se vztahuje ke Gótům (tento hanlivý název dali gotice italští humanisté; „gótské“ umění pro ně znamenalo cosi primitivního či barbarského), ve Francii byl tento sloh nazýván „style ogival“ – **sloh lomený**.
- **počátky** gotického slohu začínají ve Francii a jsou spojeny s vybudováním opatství v Saint-Denis poblíž Paříže.
- filozofie **směřování za Bohem**, která je po formální stránce vyjadřována **vertikalismem**, oproti románskému slohu došlo především u staveb také k značnému prosvětlení a „odhmotnění“.

Architektura

- vznikají mohutné církevní stavby - **katedrály**, ale i menší stavby světského charakteru
- **znaky architektury**:
- **vertikalismus** – v samotné stavbě i v jednotlivých jejích částech, protažení do výšky a zúžení, optický dojem odhmotnění a přiblížení k Bohu.
- **lomený oblouk** - prochází vývojem od širokého a méně lomeného až k vysokému ostře zalomenému (oblouk je používán v oknech, portálech a všech zdobných částech stavby)
- **vnitřní opěrný systém** – žebra klenby jsou svedena na vnitřní pilíře, odlehčení zdí a možnost vybudování velkých oken (soukromá královská kaple Sainte Chapelle v Conciergerie v Paříži, která bývá nazývána gotickým skleníkem)
- **vnější opěrný systém** - používán u katedrál podpírá z vnější strany pilíře, které zachycují tlak klenby (skládá se z opěrných oblouků a opěrných pilířů)
- **zdobné prvky** - drobné věžičky - **fiály**, které zdobily střechu i umělecké řemeslo, **chrliče** - fantastické hlavy s otevřenou hubou, které chrlily vodu stékající ze střech), **rozety** - kruhová zdobená okna, skleněné **vitráže** v oknech
- **gotické katedrály** – nejvýznamnější gotické stavby a jejich znaky podle oblastí
 - **Francie** – první monumentální katedrály v Evropě - **Notre Dame v Paříži (1)**, Notre Dame v Remeši, katedrála v Chartres (pětিলodní katedrála Notre-Dame /1163–124/) v Paříži je stavbou mimořádnou svou velikostí, 130 m dlouhá a výška klenby dosahuje 35 m)
 - **Německo** – **katedrála v Kolíně nad Rýnem (2)** (s délkou 147 m a výškou věží 157 m jedna z největších gotických katedrál a kostelů vůbec byla založena roku 1248, ale dostavěna až v letech 1823-1880) světové stavby z kvalitních cihel a neomítaly se
 - **Anglie** - stropy vyzdobeny síťovou klenbou, velmi složitou, ornamentální - **katedrála v Salisbury (3)**
 - **Itálie** – ornamentální výzdoba s prvky ze Středního východu, nemá opěrný systém - **Dóžecí palác v Benátkách (4)**
 - **Česko** – česká gotika dosáhla vynikající světové úrovně, výrazně ovlivněna francouzskou a německou gotikou – **katedrála sv. Víta v Praze (5)**, **Karlův most (6)**, **Karlštejn (7)**
 - stavby klášterů – kláštery cisterciáků ve Vyšším Brodě a v Kutné hoře
 - stavby hradů – Bezděz, Hasištejn
 - slavní stavitelé – Matyáš z Arrasu, Petr Parléř (chrám sv. Víta)
 - městské stavby a paláce v Praze (Klementinum)

Sochařství

- první sochařské projevy byly pouhým doplňkem architektury - převládala vertikálnost v celém těle a zvláště v drapérii (nařasená látka)
- sochy byly vysoké a štíhlé, mírně prohnuté do tvaru písmene S, tváře se vyznačovaly novým rysem – city radosti nebo velkého utrpení
- materiálem byl buď kámen, nebo byly sochy vyřezávány z lipového dřeva, socha se potahovala jemným plátnem, které přilehlo, a potom se polychromovala (barvila)
- sochy nestály volně v prostoru, ale jakoby byly přilepeny přímo k architektuře, v průčelí chrámů u portálů se tesaly sochy apoštolů po pravé i levé straně (6 a 6 apoštolů), postupem doby se socha dostává na oltář i na zeď
 - **Parléřova huť** - busty v triforiu chrámu sv. Víta - portréty Karla IV a jeho rodiny, **Petra Parléře (9)**, Matyáše z Arasu (ve světovém měřítku sehrála zvláštní roli parléřovská stavební huť svatovítská a zřejmě první sochařský autoportrét v dějinách umění)
- vrcholným projevem gotického výtvarného umění byla **zpodobení Panny Marie - madona s malým Ježíškem** nebo později jako **pieta – truchlící matka s mrtvým Kristovým tělem**, sejmutým z kříže, v klíně (z italského pieta – lítost), ztvárnění Ježíše jako nemluvně odpovídá středověkému **chápání dítěte jako malého dospělého člověka**
 - **Krumlovská madona (8)** – Mistr krumlovské madony, (konec 14.století, tzv. krásný sloh, polychromovaná vápencová (opuková) socha Panny Marie s dítětem mírně podživotní výšky, vystavena ve Vídni)

Malířství

- zobrazení posvátného dění se stává přístupnější lidem a přirozenější, objevuje se více postav, realistické zachycení utrpení, zobrazení scén
- z gotické **knižní malby** se vyvíjí **malba nástěnná (fresca) a malba desková**
 - nejranějšími památkami **gotické knižní malby** jsou chorální knihy Alžběty Rejčky (kolem 1323) a Pasionál abatyše Kunhuty (1313–1321)
 - **obrazy deskové** - malovaly se na dřevěné desky složené z malých přesně opracovaných špalíčků tvrdého dřeva prokládaných a lepených do kříže v několika vrstvách, jedná se především o deskové oltáře
 - **fresky** - obrazy malované do vlhké omítky - světská tematika, která líčí život krále či šlechty a boje (z jedné malby na Karlštejně známe nejpřesnější obraz Karla IV)
- **hlavními náměty – církevní, ze života svatých**, nově se objevují konkrétní **přírodní objekty a předměty**, vznikají tak **první zátiší a rané krajinomalby** (např. spojené s tématem Útěk do Egypta apod.).
 - začíná se objevovat i jiná než náboženská tematika (např. monumentální krajinné panoráma **Ambrogia Lorenzettiho pro sienskou radnici s tématem Dobrá vláda - 12)**
- hlavními centry gotického malířství byly **Itálie** (Cimabue, Ambrogio Lorenzetti), **Francie** (Bratři z Limburka) **Nizozemí (Hubert a Jan van Eyck)**, v českých zemích došlo k velkému rozvoji gotické malby ve 14. století, kdy tvořili naši nejvýznamnější **umělci (Mistr třeboňského oltáře, Mistr vyšebrodského oltáře, Mistr Rajhradského oltáře, Mistr Theodorik)**
 - **Jan van Eyck – Gentský oltář (10)**-(práce na něm započal Hubert van Eyck ze všech)», a zakončil je jeho bratr Jan, oltář je z 12 panelů ve dvou řadách, osm z nich je malováno po obou stranách. Na nich je vyobrazeno 258 lidských postav, výška oltáře je 3,5 m, jeho šířka v rozloženém stavu 5 m, tématem díla je vykoupení lidstva Kristovou obětí)
 - **Mistr třeboňského oltáře – Zmrtvýchvstání Krista (11)**-(mistr Třeboňského oltáře je označen pro významného gotického malíře pozdního 14. století, kterého neznáme jménem, a proto je označen podle svého stěžejního díla, působil na dvoře českého krále Václava IV., poznamenal vývoj středoevropského malířství vrcholné a pozdní gotiky, vytvořil nový ideál štíhlé figury s typickou stylizací řasnatého oděvu, s příznačnou lyrikou tváří, gest a postav)